

RECENSIONS DE LLIBRES

FRANCESCO SANTI. *Arnau de Vilanova. L'obra espiritual*. (Història i Societat / 5), Diputació Provincial de València, València 1987.

Arnau de Vilanova, tot i ésser un personatge importantíssim en el món medieval, és a nivell general un desconegut o, el que és pitjor, un mal conegut. La història ha colgat sota mil mites o llegendes diferents la correcta interpretació i memòria d'aquest pensador català. D'uns cent anys ençà, aproximadament, la crítica històrica ha anat situant al seu lloc històric i real la persona l'obra d'Arnau. Manquen, però, encara moltíssims estudis i esforços per tal que Arnau sigui conegut com tot autor de la seva importància es mereix.

Tot sovint apareixen manuscrits nous de les seves obres, moltes de les quals no estan editades ni, simplement, transcrits i per tant no estudiades. Els estudis sobre Arnau són necessàriament parcials i provisionals. Les històries de la filosofia i els diccionaris filosòfics en presenten generalment una imatge mítica, encara.

L'estudi de F. Santi és un pas endavant en el coneixement d'Arnau. El jove historiador italià aporta en el seu llibre una bona síntesi d'allò que actualment hom coneix d'Arnau. El llibre, ja presentat pel propi autor i pel

Dr. Perarnau a l'IEC el 21-4-88, està estructurat, bàsicament, en tres parts i dos apèndixs.

En la primera, *Panorama dels estudis arnaldians i perspectives de recerca*, pp. 41-73 publicada anteriorment en italià a *Arxiu de Textos Catalans Antics* 2 (1983) 371-395, s'analitza sistemàticament i exhaustiva la bibliografia sobre Arnau apareguda entre els anys 1968-1982, sobretot. És un bon status quaestionis que supera el ja lògicament endarrerit de M. Batllori *Orientaciones bibliográficas para el estudio de Arnau de Vilanova* dins «Pensamiento» 10 (1954) 311-323. L'autor divideix la història dels estudis arnaldians en quatre generacions: A la primera generació, de finals del segle XIX, encapçalada per M. Menéndez y Pelayo i B. Haureau, se li deu el fet «d'haver intentat elucidar-ne la fesomia històrica, arrencant-la de la llegenda que en el decurs del temps l'havia distorsionada» (p. 41). La segona generació, de començaments del segle XX, formada per H. Finke, P. Diepgen, A. Rubió i Lluch, J. M. Pou i Martí, E. Benz, R. d'Alós-Moner... compilà abundant documentació de i sobre Arnau. La tercera generació, la de J. Carreras i M. Batllori, entre d'altres, sorgida entre els anys 1930-60, edità críticament algunes obres d'Arnau i elabora assaigs de síntesi força complets. La quarta genera-

ció, nascuda a partir dels anys 60, aplega un conjunt d'estudiosos, d'entre els quals cal assenyalar J. Perarnau i L. García Ballester. Els mèrits d'aquesta generació consisteixen en descobrir manuscrits d'obres inèdites d'Arnau, esbrinar les relacions entre Arnau i els beguins, reinterpretar l'obra d'Arnau a la llum de les noves dades, considerar les relacions entre Arnau i el judaisme, començar a publicar críticament les *Opera Omnia Medica*...

A la segona part, pp. 75-160, s'ofereix un perfil biogràfic d'Arnau, en el seu context històric. Les anteriors biografies d'Arnau són les de J. Carreras, *Vida d'Arnau de Vilanova* (Pròleg a Arnau de Vilanova, *Obres Catalanes* vol. 1: Escrits religiosos). Ed. Barcino. Barcelona 1947, 11-49 i J. A. Paniagua *Vida de Arnaldo de Vilanova* dins *Archivo iberoamericano de la historia de la Medicina*, III (1951), 3-83, desfades pel transcurs del temps. Dels anys 50 fins ara s'han conegut moltes dades relatives a la vida i obra d'Arnau (hipòtesi sobre el lloc de naixement, clarificació de la cronologia de les primeres obres, edicions crítiques d'algunes obres importants...) que F. Santi recull per tal d'oferir una imatge actualitzada de la vida d'Arnau. Hom trobarà una anàlisi detallada de la informació utilitzada per F. Santi a J. Perarnau, «Arxiu de Textos Catalans Antics» 6 (1987) 345-348. Malauradament, després de gairebé un segle d'estudis arnaldians, segueix sent vàlida la frase d'Alòs Moner: «La bibliografia d'Arnau de Vilanova es pot dir que encara està per fer». I és que manquen aquelles condicions objectives (recollir les dades de manuscrits d'Arnau o referents a Arnau, transcriure'ls, editar, a mesura que sigui possible, les seves obres, estudiar-les analíticament...) que permetrien estudis més concrets sobre la vida d'Arnau.

La tercera part, *La doctrina de l'Expositio super Apocalypsi*, pp. 161-241, és la més original. L'*Expositio super Apocalypsi* considerada com l'obra més important d'Arnau, no fou editada fins l'any 1971 i incomprensiblement, llevat

d'alguns casos aïllats i parcials, ningú no l'ha analitzada amb l'atenció que mereix. Santi és el primer que l'estudia de forma sistemàtica i metòdica. Per aquest motiu, com ell mateix ens adverteix, ha centrat la investigació en aspectes de caràcter general. Gràcies a aquesta exposició de F. Santi, al voltant de tres grups de problemes, podem conèixer el contingut de l'*Expositio super Apocalypsi*: a) La revelació de Déu i l'acolliment per part de l'home (Arnau atorga un valor absolut a la Bíblia). b) Els continguts de la teologia arnaldiana de la història (pròpiament joaquimita) i c) El moment present en la història de l'església (sexta època caracteritzada per una «magna subversio»).

Després d'aquesta tercera part, els dos apèndixs. El primer, molt interessant, una llista de les obres anomenades espirituals d'Arnau de Vilanova, posa al dia i completa la vella llista de J. Carreras i Artau *Les obres teològiques d'Arnau de Vilanova* dins *Homenatge a A. Rubió i Lluch* II (1936) 217-236. En l'apèndix segon es transcriu la Sentència condemnatòria de Tarragona de l'any 1316, partint del text de J. Villanueva *Viage literario a las iglesias de España. Viage a Barcelona y Tarragona* XIX Madrid 1851, 320-323 ja publicat a «Studi Medievali» XXVI (1985) 977-1014.

A propòsit d'aquest llibre m'agradaria comentar breument dos aspectes de l'obra d'Arnau; Primer: Arnau de Vilanova és un pensador important en la història de la filosofia, entre d'altres raons, perquè és un crític del tomisme (o per ser més exactes, els tomistes varen ser els seus primers crítics). «Tomista» o «Thomatista» segurament, segons estudis de F. Ehrle, fou una paraula creada per ell. El pensament d'Arnau es desenvolupa en diàleg amb la filosofia tomista i es fonamenta en premisses contràries a les d'aquell sistema. Potser perquè en el decurs històric la filosofia «tomista», d'alguna manera, s'ha institucionalitzat, hom ha concedit molta més importància als autors «to-

mistes» que no pas a d'altres pensadors que, com en el cas d'Arnau, aporten un pensament tan elaborat i tan vigorós com el de Tomàs d'Aquino i els seus seguidors; impedint així la correcta comprensió d'aquest període històric. Arnau de Vilanova, situat a les antípodes de Tomàs, aporta unes pistes de gran valor per «desmitificar» la filosofia medieval, per evidenciar un pensament no-escolàstic de gran força originat a la Catalunya del segle XIII i, també, per entendre, la pròpia història del tomisme. Arnau de Vilanova és un mestre disposat, encara, a ensenyar.

El segon: El contingut de l'ESA ofert en la tercera part del llibre planteja uns dubtes quan es vol interpretar globalment el pensament d'Arnau: A les obres prèvies al 1305 hom no hi troba, ni de bon tros, aquesta filosofia de la història (joaquimita) que presideix l'ESA. Davant d'aquest fet cal que hom es pregunti pels «canvis» del pensament d'Arnau, ¿Com pot entendre's que a la *Confessió de Barcelona*, resum del pensament d'Arnau fins el 1305, ni s'esmenti la divisió de la història en tres edats i en canvi aquesta divisió sigui omnipresent, explícitament o implícita, a l'ESA, escrita molt poc temps després? ¿Com integrar un canvi tan brutal en l'obra d'Arnau?...

* * *

En definitiva, cal felicitar a aquest jove historiador per la seva aportació als estudis arnaldians i desitjar-li que per molts anys es dediqui, tan seriosament com ho ha fet ara, a l'estudi d'aquest personatge tan simpàtic i alhora tan necessitat de «comprensió».

Jaume Mensa i Valls

RUPRECHT PAQUÉ. «*L'estatut parisenc dels nominalistes*». BURIDÀ I LA INFLEXIÓ ESPIRITUAL DEL SEGLE XIV: PÈRDUA O GUANY DEL LLENGUATGE?

El llibre que presento és la traducció francesa d'Emmanuel Martineau de l'obra de Ruprecht Paqué, *L'estatut parisenc dels nominalistes*¹. L'original és de Berlín, 1970, i la traducció es troba dins la col·lecció fenomenològica *Epiméthée* de la PUF al 1985, per bé que tal com assenyala Martineau estava traduït des del 1977. El mateix traductor celebra que per fi vegi la llum i es lamenta en el pròleg del poc cas fet a l'obra: *le livre de M. Paqué est beaucoup trop bon pour intéresser le public...*².

De què va aquest llibre i perquè és digne de prendre's en consideració? El seu primer mèrit és estar estructurat com una novel·la policíaca on, al final, se'ns promet de resoldre el sentit ple de

1. Ruprecht Paqué, *Das Pariser Nominalistenstatut. Zur Entstehung des Realitätsbegriffs des Neuzeitlichen Naturwissenschaft (Occam, Buridan und Petrus Hispanus, Nikolaus von Autrecourt und Gregor von Rimini)*, Walter de Gruyter & Co., Berlín, 1970; Trad. francesa d'Emmanuel Martineau (Chargé de Recherches au CNRS), *Le Statut Parisien des Nominalistes. Recherches sur la formation du concept de réalité de la science moderne de la nature*. Guillaume d'Occam, Jean Buridan et Pierre d'Espagne, Nicolas d'Autrecourt et Grégoire de Rimini, Presses Universitaires de France, París, 1985 (Epiméthée). Essais philosophiques, coll. fondée par Jean Hyppolite et dirigée par Jean-Luc Marion). Citarem les pàgines de la ed. francesa i seguides les de l'alemana entre corxets [].

2. *L'Avant-propos du traducteur* és qualsevol cosa menys neutral: s'esplaià amb consideracions no sols sobre el coneixement del pensament medieval a França sinó sobre la situació espiritual a Europa. Sembla especialment sensible al qualificatiu que posa Paqué a Buridà i l'actitud francesa en general de «dégagement engagé» (p. 10 i n. 10: *Ce qui nous fournit l'occasion de préciser que son propos (et le nôtre) concerne non l'«esprit» des nations, mais l'esprit des nations qui pensent et quand elles pensent*). L'obra ha tingut una recensió del propi Paqué, a la *Revue philosophique de Louvain*, (agost 1975) 565-569.